

Information

Jurister bidrar till liberalisering av utlänningslagen i Finland

Johanna Suurpää

Utlänningsfrågor är säkert ett av de områden där skillnaden mellan Finland och de andra nordiska länderna är störst. Finland har traditionellt inte tagit emot invandrare. Tvärtom har vi exporterat arbetskraft till andra länder, i synnerhet till Sverige.

Nu håller situationen på att ändras. Antalet utlännningar i Finland stiger och t.o.m. en handfull spontana asylsökande har hittat vägen till Finland. De jurister som har försökt biträda utlännningar och flyktingar i Finland har varit rentav chockerade: kan det vara möjligt att de här människorna är i en så hjälplös situation. De rättsliga garantier som ger skydd åt finnar - t.ex. möjligheten att överklaga beslut - verkar inte gälla utlännningar. Och utlänningsmyndigheter har ibland visat rentav rasistiska attityder och likgiltighet för lagen.

De här nedslående erfarenheterna sammanförde en grupp unga jurister inom organisationen Finlands demokratiska jurister (Demju). De ansåg att den bedrövliga situationen för utlännningar i Finland inte borde få fortsätta. Det var också mycket klart att man behövde mera aktiva åtgärder än de rättspolitiska kretsar i Finland vanligen använder för att åstadkomma de stora principiella förändringar som var nödvändiga.

Demjus tvååriga utlänningskampanj började i december 1987 med ett omfattande och ingående klagomål till riksdagens justitieombudsman Olavi Heinonen. Demju kunde i många fall peka på olaglig förvaltningspraxis eller myndighetstolkning. Asylsökande i förvar hade t.ex. berövats rätten till rättshjälp och de hade inte fått bekanta sig med handlingar som omedelbart gällde dem.

Justitieombudsmannen gav ett utförligt svar våren 1989. På de allra flesta punkter var han ense med Demju. Hans ställningstagande kommer säkert att ha en stor principiell betydelse då utlänningslagstiftningen omarbetas.

Det var från början klart att man behövde en ny utlänningslag - det var inte tillräckligt att få myndigheterna att respektera den gamla. Demjus utlänningsgrupp kartlade de relevanta stadgandena från övriga nordiska samt några andra länder och utarbetade ett förslag till ny finsk utlänningslag med motiveringar. Den nuvarande utlänningslagen omarbetas som bäst inom regeringsmaskineriet. Att

Demjus "skugglag" har haft en märkbar inverkan på lagförslaget är helt uppenbart. Lagförslaget innebär principiellt viktiga förbättringar. Det föreslås t.ex. att utlänningar kan överklaga de flesta beslut som angår dem. Grunderna för asyl och uppehållstillstånd har definierats klarare än förut.

Lagförslaget borde nå riksdagen hösten 1989 och träda i kraft i början av nästa år. Med den nya lagen torde Finland i stort sett nå den nordiska nivån i utlänningsfrågor. Numera, då utlänningslagstiftningen i de flesta länder blir strängare, har Finland tagit en klar riktning mot liberalisering.

Förutom utlänningslagreformen har man också börjat granska utlänningarnas sociala och politiska rättigheter i ett nytt ljus. Tillsvi-dare har invandrare i Finland saknat flera av de fundamentala rättigheter som internationella människorättskonventionen i princip garanterar envar. Det har t.ex. inte varit tillåtet för dem att organisera en demonstration eller publicera en tidning.

Demjus utlänningskampanj har omfattat också demonstrationer och seminarier samt publicering av individuella fall där vi har assisterat. De här erfarenheterna gjorde det möjligt att publicera en bok, som försöker ge en helhetsbild av de problem som utlänningar har i Finland - i det här avlägsna landet där man inte är van att se människor med litet mörkare hud.

Författarupplysningar:

Johanna Suurpää, jur.kand., jurist ved Rådgivningsbyrån för flyktingar i Finland.

Internationella garantier för akademisk frihet?

Anders von Koskull

För vad behövs akademisk frihet och högskolautonomi (härefter akademisk frihet)? Hur kan de befrämjas? Vilka problem är förknippade med en eventuell folkrättslig reglering i ämnet? Sådana frågor behandlades på ett småskaligt och intensivt arbetande "International Seminar on Factors and Conditions Conducive to Academic Freedom", (24-26 maj i Paris) där jag fick tillfälle att delta. Seminariet ordnades av World University Service (WUS) i samarbete med UNESCO.

WUS hade i september 1988 i Lima, Peru, godkänt en deklARATION om "Academic Freedom and Autonomy of Institutions of Higher Education". WUS avsikt är att vidareutveckla limadeklARATIONEN och eventuellt verka för en folkrättslig konvention.

Är akademisk frihet ett extra privilegium för redan gynnade? På seminariet rådde relativ enighet om att det finns två godtagbara motiv för dessa frihetskrav. Historien - också den samtida - visar att forskning och högre utbildning ofta föder kritiska röster - även student sådana. Makthavare utanför (och innanför) högskolevärlden kan ha intresse av att tysta ner eller eliminera dessa röster. Här är kopplingarna till politisk regim och samhällskultur uppenbara.

Forskning och undervisning behöver en fri atmosfär utan alltför direkta tryck från samhälleliga krafter. Denna atmosfär är en förutsättning för den diskussion i vilken forskningsresultat kan födas, prövas och förmedlas och är uppenbart oförenlig med en stark och detaljerad politisk eller ekonomisk styrning (statlig eller marknad) av de akademiska enheterna. I en friare atmosfär är det också möjligt att undersöka den allt viktigare frågan om kopplingarna mellan forskning och samhälle; hur återverkar forskningen på samhället.

Går man mer på djupet i limadeklarationen ser man frågor som sammanhänger med sambanden mellan högskolorna å ena sidan och den politiska, ekonomiska, sociala och kulturella miljön å andra sidan. Här bara nämner jag några som behandlades på mötet. Kan frihetsrättigheterna uttryckas generellt? Är det legitimare i tredje världen att direktare koppla högskolornas insatser till statliga utvecklingsprogram i befolkningens intressen än i våra förhållanden? Är det mindre viktigt med autonomi i undervisningsfrågor än i forskning?

Det ställs elementära krav på strävan efter social rättvisa och en viss ekonomisk bas för att akademisk frihet skall fungera. Med den nuvarande utvecklingslinjen behöver man i många länder i Latin Amerika och Afrika inte bekymra sig om någon akademisk frihet i slutet av 90-talet. Där kommer nämligen inte att finnas några egentliga högskolor kvar. Det sörjer de enorma utlandsskuldena kombinerade med Internationella valutafondens och Världsbankens politik för, försäkrade deltagare från dessa världsdelar.

Sambanden mellan "allmänna" mänskliga rättigheter och akademisk frihet är många. En del kopplingar gäller utbildning överlag. Rätten till utbildning är en grundläggande mänsklig rättighet. Den är en förutsättning för utövande av många andra mänskliga rättigheter. De akademiska friheterna har uppenbara kopplingar till de klassiska frihetsrättigheter som yttrandefrihet, tankefrihet, tryckfrihet. Samtidigt har de akademiska frihetsrättigheterna klara samband med den sk tredje generationens mänskliga rättigheter, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och är delvis en del av dem. Högre utbildning och forskning är nödvändiga för att skapa förutsättningar för sådana sociala framsteg som möjliggör utvecklandet av tredje generationens rättigheter.

Akademisk frihet skapar också ett moraliskt, socialt ansvar för dem

som åtnjuter den. Limadeklarationen tar klart avstånd från en elfenbenstornposition för högskolorna och deras personal. Men samtidigt är det uppenbart problematiskt att i ett (mer eller mindre) rättsligt dokument stilisera principer, regler om att undervisning eller forskning skall följa etablerad professionell standard eller svara mot samtida problem som möter samhället. Sådant kan användas t ex för att rättfärdiga eliminering av kritisk eller teoretisk forskning på sidan av dominerande paradigmen. Jag tror också att de största juridiska svårigheterna med att föreskriva principer (deklarationen) eller skapa folkrättsliga regler finns just i frågan om högskolornas sociala ansvar.

Akademisk frihet är helt säkert inte något problemfritt i de nordiska länderna. Man kan som exempel peka på problem förknippade med styrning genom resurser, eller, åtminstone i Finland, på strävandena till ökad effektivitet där evalueringen uppenbart riskerar att bli schematiskt kvantitativ. Gör man en internationell utblick är våra problem relativt sett små. Lärare, forskare, studenter dödas, fängslas, avskedas, utvisas för sin verksamhet i eller i anslutning till högskolor - för sina åsikter. Mindre drastiska exempel finns givetvis i mängd.

Man betonar i dessa tider ofta internationalisering. På seminariet i Paris berörde vi givetvis forskningens och undervisningens internationalisering. I den kretsen uttalades ett gammalt WUS-tema, att se en akademisk gemenskap över gränserna - en gemenskap som kan leda till aktiv solidaritetsverksamhet och bidra till att ge skydd mot övergrepp. Det är något att begrunda, bl a för våra högskolor och våra akademiska fackliga organisationer.

Författarupplysningar:

Anders von Koskull, jur.lic., överassistent, Institutionen för Handelsrätt, Svenska Handelshögskolan, Helsingfors.